

Referanser: KM 11/03, KM 08/11, KM 16/17

Arkivsak: 17/06668-1

Arealvern

Sammendrag

Arealvern i samiske områder, - en saksframstilling som favner vidt.

Saksdokumentet tar utgangspunkt i kirkens innsats innenfor tema «bærekraft og klimaendringer» og beskriver i kirkens arbeid med vern om skaperverket og kampen for rettferdighet, knyttet til urfolks områder generelt og samiske områder spesielt.

Bærekraftbegrepet som er nedfelt i FNs bærekraftsmål, beskrives med et innhold som tar hensyn til både kulturell, økonomisk og økologisk bærekraft. I denne sammenhengen pekes det på hvordan disse tre delene inngår i en helhet.

Den første delen gir en framstilling av det teologiske grunnlaget for kirkens oppdrag knyttet til vern om skaperverket og kampen for rettferdighet. I denne sammenhengen gjelder dette menneskeskapte naturødeleggelse som følge av klimaendringer, ulike former for naturinngrep og forurensing m.m. Saksframstillingen inneholder drøfting av hvordan både mennesket og naturen kan ses på som en del av skaperverket, ut fra Bibelens tekster. Spørsmålet om hvilken gyldighet disse tekstene har når de skal tolkes inn i vår tid, behandles i lys av urfolks og samenes erfaringer og refleksjoner i en urfolkskontekst. I den forbindelse trekkes det også frem konkrete eksempler på hvilke fenomener og problemstillinger som er aktuelle å belyse i dag, og hvordan kirken bør møte de utfordringer som vokser frem på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

Det er naturlig å se kirkens oppdrag for vern om skaperverket som en del av diakonien. *Plan for diakoni i Den norske kirke* bekrefter denne forståelsen, der vern om skaperverket og kampen for rettferdighet, inngår som en sentral del i planverket. I den forbindelse belyses problematikken knyttet til naturens bærekraft og vern av natur, som en del av kirkens diakonale tjeneste. Vern om skaperverket og kampen for rettferdighet har en særlig relevans for verdens urfolk, både på grunn av deres nærhet til naturen fysisk og åndelig sett, men også fordi deres naturbruk og forvaltning i seg selv har vist seg å være bærekraftig, både økologisk, økonomisk og kulturelt sett. Naturvern kan sies å være direkte forbundet med det å bevare naturgrunnlaget for urfolks kultur. Sett i lys av kirkens helhetlige sendelse og oppdrag i verden, står kirkelig engasjement i naturrelaterte spørsmål svært sentralt og diakoni er en integrert del av dette oppdraget.

Når dette oppdraget drøftes og beskrives, ses det på som helt nødvendig å beskrive og drøfte hvilke samfunnsmessige kontekster kirkens tjeneste for vern om skaperverket, utøves i. De raske og omfattende teknologiske, økonomiske og økologiske endringer i dagens samfunn, danner bakgrunnen for de forhold som gjør at naturens bærekraft trues. Derfor pekes det her på at naturen endres i dag, på en måte som, og i et omfang som er svært ødeleggende for naturen selv og for folks (Peoples) og i særlig grad urfolks kulturer. Spørsmålet som stilles er om og i hvilken grad dagens menneskeskapte endringer i og av naturen truer den økologiske bærekraft. Det andre spørsmålet er om og i hvilken grad det forringer eller ødelegger naturgrunnlaget for urfolks kultur på verdensbasis, og samenes kultur i samiske områder. Bærekraftbegrepet slik dette er definert i FNs konvensjoner, har et tredelt innhold som skal være likeverdig vektet i bevaringsarbeidet: økonomisk, økologisk og kulturell bærekraft. I dagens verden skaper globalisering, urbanisering og digitalisering, økt behov i samfunnet for mineraler og energi, noe som fører til at inngrep i naturen øker i omfang, og det finner sted en omfattende båndlegging av naturarealer til disse formål.

Arealinngrep i samiske områder i Norge, så vel som arealinngrep i andre urfolks områder over hele verden, skaper både interessekonflikter og verdikonflikter. Dette fører til konflikter og tvister som har store negative følger for urfolk. Dette skjer også i samiske områder i Norge. Dette fører til forringelser av samenes tradisjonelle og naturbaserte virksomheter, dagliglivets gjøremål, noe som så også påvirker deres fysiske og psykiske helse på en svært negativ måte. Dette er godt dokumentert gjennom forskning. Dette er hovedproblemstillingen i saksdokumentet. Kirkens oppdrag i den forbindelse er å se, møte og bidra innenfor de saksfelt som kan sies å være relatert til vern av skaperverket og kampen for rettferdighet, i et diakonalt faglig perspektiv.

Kirkens oppdrag i den forbindelse er å peke på, omtale og ta stilling til konkrete utfordringer knyttet til vern om skaperverket i nærmiljø lokalt og på nasjonalt nivå, i vår tid. Da utfordres både lokalmenighetene og kirkelige institusjoner til engasjement for dette formål. Kirken kan bidra vern om skaperverket i ord og handling. Ord i form av forkynnelse, trosopplæring, sjelesorg og kritisk nærvær i den offentlige samtale. Handling i form av tjenester innenfor et vidt spekter, fra å synliggjøre standpunkter, utfordringer, interesse- og verdikonflikter i media lokalt og nasjonalt, konkrete og mobile tiltak i lokalmenigheten, og bidrag i form av kunnskapsproduksjon, kunnskapsutveksling og engasjement i samiske prosjekter i lokalsamfunnet, og urfolksprosjekter internasjonalt. Grønn kirke – kan utformes med en urfolksetisk tilnærming til bærekraftbegrepet, og menighetene kan skape arenaer for å rette oppmerksomhet mot utfordringer som slike inngrep avstedkommer for de mennesker som til enhver tid blir berørt.

Forslag til vedtak

1. Samisk kirkeråd slutter seg til hovedinnholdet i denne saksframstillingen og vil understreke at:

a)

Den norske kirkes arbeid med vern av skaperverket og kamp for rettferdighet, omfatter arbeid rettet mot urfolk i verden og mot samene i de landene der de bor. Den norske kirke har et særskilt ansvar for å arbeide med spørsmål som samene i Norge er berørt av. Arbeid om aktuelle arealsaker i dagens samfunn som samene er berørt av, er i tråd med føringene og innholdet i Strategiplan for samisk kirkeliv. Det er en sentral del av kirkens oppdrag og tverrfaglige virksomhet, særlig innenfor diakoni.

b)

De sentralkirkelige organer har alle en sentral rolle i å virkeliggjøre kirkens oppdrag, og utfordres til å gjøre en innsats hver på sitt felt innenfor sine ansvarsområder. I tillegg utfordres de til å øke innsatsen innenfor alle de ulike former for samarbeid som deres organ inngår i, for å oppnå en større felles innsats for vern av naturgrunnlaget for urfolks kultur, nasjonalt og internasjonalt.

c)

Bispedømmene og menighetene utfordres til økt konkretisering innenfor arbeidet med vern om skaperverket og kamp for rettferdighet, hva angår samene som urfolk i Norge. De bes identifisere, finne frem til og arbeide aktivt med aktuelle regionale og lokale problemstillinger og arealsaker i samiske områder. De oppfordres til en aktiv synliggjøring av hvilke konsekvenser menneskeskapte endringer av naturen har for naturgrunnlaget for samisk kultur. Menigheter utfordres til å vise et kirkelig engasjement i forbindelse med naturinngrep som forringer naturgrunnlaget for samisk kultur for å bidra til dialog og forsoning der slike saker fører til interesse- og verdimotsetninger som har negative konsekvenser for de involverte parter.

2. Samisk kirkeråd utfordrer kirkens samlede diakonale innsats til å:

a)

Styrke oppmerksomheten mot samene som urfolk i Norge og peke på aktuelle problemstillinger som til enhver tid oppstår som følge av menneskeskapte naturødeleggelser eller arealinngrep. Styrke den diakonale innsatsen i den forbindelse, med ord og handling, ved å møte de mennesker som er berørt av naturinngrep og/eller opplever interesse- og verdimotsetninger til andre mennesker i sine lokalsamfunn som følge av dette.

b)

Være aktive bidragsyttere i samfunnsdebatten omkring klimaendringer og bærekraft både lokalt, regionalt og nasjonalt. Peke på hva forringer naturgrunnlaget for samisk og urfolks kultur og eksistens i verden. Bidra til synliggjøring av de følger som globale prosesser som urbanisering og digitalisering har for urfolk i verden ved å peke på hvordan dette også bidrar til forringelse av naturgrunnlaget for samisk kultur i Norge og i samiske områder for øvrig. Rette søkelys på å sikre en demokratisk behandling av naturinngrepssaker i samiske områder.

c)

Sikre at fagutvikling og forskning i det diakonifaglige arbeidet også inkluderer tema som har å gjøre med samisk kultur, språk og samfunnsliv. Legge til rette for en kompetanseheving på alle nivåer i kirken. Det kreves økt kompetanse knyttet til kunnskaper om samisk natursyn, samenes åndelige tradisjoner og den omsorg for skaperverket som denne kristne praksisen omfatter. Kompetansehevingen bør også omfatte kunnskaper om hvordan urfolk i verden har forvaltet sine egne områder og den naturen de til enhver tid har omgitt seg med, uten å forringe den gjennom sin bruk og ferdsel. Dette er kunnskap som kan bidra til vern om skaperverket.

3. Samisk kirkeråd utfordrer bispedømmene, prostiene og menighetene til å:

a)

Kartlegge og mobilisere lokale ressurser for å fremme økt måloppnåelse i arbeidet med vern om skaperverket og kampen for rettferdighet, hva angår samenes situasjon og de utfordringer som de lever med i sine geografiske områder. Det vises i den sammenheng til *Strategiplan for samisk kirkeliv*; Kap 5. Handlingsorientert del.

b)

Styrke diakonalt engasjementet i arealsaker på lokalt og regionalt nivå, når det oppstår interesse- og verdimotsetninger som en direkte følge av menneskeskapt endringer i naturen, som er av et slikt omfang at det truer den kulturelle, økonomiske og økologiske bærekraften for samene som folk, eller i et lokalsamfunn.

c)

Inngå samarbeid med samiske institusjoner og samiske miljøer, lokalt, regionalt og nasjonalt. Samhandle med samiske kunnskapsinstitusjoner, samiske organisasjoner for å få mer kontakt med og relasjon til samene i menighetene og i bispedømmet. Ta i bruk det som der finnes av samisk kulturkunnskap for å igangsette prosesser som øker bispedømmets eller menighetens egen kunnskap og kompetanse innenfor samisk språk, kultur og samfunnsliv. Utvikle kunnskaper som gir de ansatte et godt faglig grunnlag for å arbeide med vern av skaperverket i samiske områder. Øke kunnskapen og kompetansen om urfolks situasjon i verden i dag når det gjelder bærekraft og naturgrunnlaget for deres kultur.

d)

Arbeide for å virkeliggjøre målene om forsoning som er vedtatt av Kirkemøtet, (KM 13/97) og bidra til at det finner sted et aktivt og langsiktig forebyggende arbeid med å etablere inkluderende fellesskap i regi av kirken. Dette er særlig aktuelt i de tilfeller der arealinngrep eller naturødeleggelser skaper interesse- og verdikonflikter i lokalsamfunnet som en følge av at noen arbeider med vern av skaperverket og kamp for rettferdighet.

e)

Løfte fram tema og teologiske tilnærminger som bidrar til økt fokus på vern om skaperverket og kamp for rettferdighet, i forkynnelsen og i arbeidet med gudstjenestelivet i menighetene.

Saksorientering

Bakgrunn

Innhold

1. Innledning

- 1.1 Bakgrunnen for saken
- 1.2 Kirkens innsats for skaperverk og bærekraft
- 1.3 Oversikt over innholdet i saksframstillingen
- 1.4 Hva forstår vi med «Arealvern».

2. Teologiske perspektiv på «arealvern»

- 2.1 «Arealvern» i bibelsk perspektiv
- 2.2 Skapelse i bibelsk perspektiv
- 2.3 Om bibelens fortellinger som grunnlag for kirkens oppdrag

3. Dagens situasjon som kontekst for kirkens arealvernoppdrag

- 3.1 Samfunnet som ramme for kirkens oppdrag
- 3.2 Finansieringsordninger
- 3.3 Samisk kultur under press når naturgrunnlaget svekkes?
- 3.4 Nasjonale og internasjonale prosesser
- 3.5 Åndelig omsorg for skaperverket

4. Kirkens oppdrag – i vår tid

- 4.1 Kirkens ressurser for å utføre sitt oppdrag
- 4.2 Forkynnelse og undervisning har et kulturelt innhold
- 4.3 Tiltak i lokalmenigheten

5. Kirken i den offentlige debatt.

6. Økonomiske/administrative konsekvenser

1. Innledning

1.1 Bakgrunnen for saken

Det tas her utgangspunkt i hva Bibelen og den kristne tro sier om forholdet vårt til naturen og hvordan vi som kirke kan møte de utfordringene som de menneskeskapte endringene i naturen skaper i vår tid. Saksdokumentet belyser i særlig grad hvilken relevans dette har innenfor samisk kirkeliv ut fra det mandat som Samisk kirkeråd har. I Strategiplan for samisk kirkeliv er det i kap 4.7 «Teologiske perspektiver», fremhevet at «Bibelen forteller at mennesket er tatt av jorden lik alle andre skapninger, (1Mos 2, 7.19), og at Gud har sluttet pakt med alt det skapte (1 Mos 9, 9-11).» (KM 08/11). I kapittel 5, Handlingsorientert del, pekes det i 5.10 «Forsonings- og dialogarbeid», på et eksempel på hvordan forsoningsperspektivet ble lagt inn som grunnperspektiv i Den norske kirkes behandling av forslag til Finnmarksloven i 2003. (KM 11/03). Kirkens arbeid på dette feltet har relevans for det kirkelige urfolksarbeidet. (Jf.pkt 5.12). Det kirkelige urfolksarbeidet kan sies å ha både et lokalt, nasjonalt og internasjonalt nedslagsfelt. Det er urfolksarbeidet i kirken som danner den faglige bakgrunnen for at dette saksdokumentet tar opp problemstillinger knyttet til naturens bærekraft og hvordan menneskeskapte naturødeleggelser får følger for verdens urfolk og også samene i de nordiske landene, og samene i Norge. Av den grunn har saksdokumentet rettet oppmerksomhet særlig mot «arealvern» i samiske områder.

Det tas også utgangspunkt i vedtak fra Kirkenes Verdensråd som omhandler hvordan urfolk er de som i størst grad blir berørt av menneskeskapte naturødeleggelser. Det være seg som en følge av klimaendringer, endret bruk av utmark, naturinngrep som utbygginger til industriformål eller forurensing og miljøkriminalitet / miljø-ødeleggelser. Disse spørsmål kan samles i en felles problemstilling; Er naturgrunlaget for verdens urfolks kulturer truet i dag? Hvilken betydning har dette i så fall for dem, og for andre folk i verden? Dette er bakgrunnen for at benevnelsen «arealvern» brukes i denne sammenheng, fordi naturens arealer er begrenset. Natur og mennesker er skapt i Guds bilde, og vern om skaperverket skjer i lys av dette teologiske standpunktet.

Det kan være et fremtidig mål med igangsetting av arbeidet med «arealvern», at det utarbeides egnet og tilpasset ressursmateriale på alle de samiske språkene, på engelsk og på norsk, som kan bidra til å øke forståelsen for urfolks situasjon i verden, og for samenes situasjon i de landområder der de bor og lever. Dette dokumentet kan også brukes som et saksgrunnlag som gir inspirasjon til menighetene og bispedømmene i arbeidet med grønn kirke og klimaproblematikk. Det er også et mål å bidra til kirkens internasjonale arbeid med vern om skaperverket og kamp for rettferdighet, også gjennom Samisk kirkeråds representasjon i Kirkenes Verdensråds urfolksorganer.

1.2 Kirkens innsats for skaperverk og bærekraft

Målet med kirkens innsats på området «klimaendringer, miljø, forbruk og bærekraft» har vært at kirkene skal tydelig og synlig bidra til konkrete samfunnsmessige endringer i Norge og i andre land, for å møte de problemer som oppstår i dag, som en direkte følge av menneskeskapte problemer i verden i dag. Klimaendringer, økt forbruk, naturforringelser har store negative konsekvenser for økologisk, økonomisk og kulturell bærekraft.

«Skaperverk og bærekraft» er et tverrkirkelig samarbeid i regi av Den norske kirke, Norges kristne råd og Kirkens nødhjelp. Målet er at kirkene skal være tydelige aktører som bidrar til

nødvendige endringer for å oppnå mer bærekraftige samfunn. I desember 2016 ble det skrevet en sluttrapport som trekker frem måloppnåelsen i 4 punkter: Bærekraftige samfunn, Klimaavtalen i Paris, Demonstrere et bevisst forhold til miljø, forbruk og rettferd, Håp og framtidstro. Kirkerådet har i vedtak 6/16 besluttet at Mellomkirkelig råd og Kirkerådet har ansvar for å videreføre disse fire punktene. Saken ble også behandlet av Kirkemøtet (KM 16/17) som sluttet seg til Kirkerådets vedtak med følgende prioriteringer:

- Grønn kirke – miljøledelse i praksis, med fokus på grønne menigheter.
- Økt samarbeid på prostinivå om kirkens arbeid med skaperverket.
- Redusere klimagassutslipp fra kirker og andre bygninger og fra reisevirksomhet.
- Ressursgruppe på bispedømmenivå videreføres og mandatet bør tydeliggjøres.

Saken skal opp til ny behandling på Kirkemøtet i 2021, noe som viser at den er av stor viktighet. Samisk kirkeråd vil med denne saken bidra til økt fokus på urfolk og samenes situasjon i dette arbeidet.

I den grad både samfunnskonteksten og kirkekonteksten skal være i fokus, i aktualisering av spørsmålet om kirkens rolle i arbeidet med «Klimaendringer, miljø, forbruk og bærekraft», må også den samfunnskonteksten som samene lever i, og samisk kirkeliv, være med. Spørsmålene som til nå har vært drøftet er hvordan klimaspørsmål og naturvern kan ses på som en del av kirkens oppdrag, og hvordan oppdraget skal forstås i vår tid, hvor og i hvilke sammenhenger det har relevans og hva kirken skal ha medansvar for. Dette er spørsmål som Samisk kirkeråd ønsker å slutte seg til med et ønske om å bidra til oppdraget fordi disse spørsmålene har særlig stor relevans for urfolk over hele verden, og samene der de bor og lever. Samisk kirkeråd ønsker å rette oppmerksomhet mot hvordan kirkens oppdrag knyttet til vern om skaperverket og kampen for rettferdighet, også skal omfatte urfolks situasjon i dag. Hvordan skal kirkens oppdrag utformes slik at det også omfatter konkret innsats i kirkens sentrale organer og i lokalmenighetene rettet mot urfolk og samer?

Termen folkekirke indikerer en visjon om å være kirke i det offentlige rom. Det innebærer en beredskap til ta på seg oppgaver som medvirker til å fremme det som er godt, sant og rett i samfunnet. Ut fra den rollen kirken alltid har hatt her i landet, vil også vern om skaperverket være en slik oppgave. Det er ikke tilfeldig, men i pakt med troen på Gud som skaper av himmel og jord, og Gud som bryr seg om mennesker. Dette gjelder også når mennesker er i nød som følge av at deres livsgrunnlag blir ødelagt, enten dette gjelder naturødeleggelser, naturkatastrofer eller naturen blir forringet og ødelagt av menneskeskapte inngrep, klimaendringer osv. Det handler da om at kirken kan ha den rollen å reise retten for mennesker som kommer i den situasjon at de blir svake og utstøtte, uten innflytelse på de faktorer som forringer livene deres. Fortellingene om Jesus har det samme fokuset, med rettferdighet og gjenoppretting av urett som mål. Med dette som utgangspunkt fikk også disiplene i oppdrag å vise omsorg for de som var utsatt for urett. Fra århundre til århundre har det inspirert til det vi kan kalle en diakonal grunntone i kirken. Denne grunntonen blir konkret uttrykt gjennom aktive tiltak. Kirkens organer og enheter bidrar til forsoning ved å peke på det som er skjedd, og hvem som har ansvar, hvilke konsekvenser og følger dette har for de som blir berørt. Dernest kan kirken bidra til at den urett som er begått kan gjenopprettes. Uansett om dette er mulig eller ikke, kan kirken bidra til å lindre smerte gjennom å vise medmenneskelighet og omsorg.

Det er her tale om kirkelig tjeneste knyttet til en mer utvidet forståelse av diakoni som omfatter «Vern om skaperverket». Dette er en sentral del av den diakonale oppgaven. *Plan for diakoni i Den norske kirke* bekrefter denne forståelsen ved å understreke at diakoni er evangeliet i handling, og at det må være et overordnet perspektiv for kirkens diakoni å stå «sammen med alle mennesker av god vilje i arbeidet med å ivareta de grunnleggende verdiene i samfunnet. Den del av kirkens oppdrag som omhandler «klimaendringer, miljø,

forbruk og bærekraft» kan altså begrunnes internt, ut fra en teologisk refleksjon om kirkens sendelse til verden, men det finnes også eksterne grunner, i særlig grad knyttet til de endringene vi ser i samfunnet med nye utfordringer knyttet til klimaendringer og naturinngrep som er menneskeskapt. Med andre ord: Kirken er utfordret til å la seg engasjere, mer enn tilfellet var for bare noen tiår siden. Dette er en følge av endringer i samfunnet som fører til at naturgrunnlaget for menneskers og gruppers eksistens er truet.

I den sammenheng kan det være aktuelt å peke på hva Sametinget i Norge skriver på sine hjemmesider om dette tema. Dette tas med her som et kunnskapsgrunnlag som Samisk kirkeråd slutter seg til, og legger til grunn for sitt arbeid med dette tema.

Naturlandskapet i tradisjonelle samiske områder er ikke uberørt villmark, men et viktig grunnlag for samisk kultur og næringsutøvelse. Sametingets målsetting er at all arealvern - naturreservater, nasjonalparker og landskapsvernområder - skal sikre naturgrunnlaget for samisk kultur og næringsutøvelse. Naturmangfold bevares best gjennom kontinuitet i samisk bruk. Tilrettelegging for verdiskapning skal skje på en måte som ivaretar eksisterende samiske næringer.

(<https://www.sametinget.no/Tjenester/Miljoe-areal-og-kulturvern>)

1.3 Oversikt over innholdet i saksframstillingen

Framstillingen innledes med en drøfting av innholdsforståelsen av termen: «arealvern». Det er et mål å gi en framstilling av det teologiske grunnlaget for oppdraget. Derne beskriver den samfunnsmessige konteksten kirkens oppdrag utøves i. Det er også et mål å konkretisere kirkens oppdrag på bakgrunn av det som de to første temaene har løftet fram. Fokus er satt både på lokalmenigheten og deres samarbeid med samiske institusjoner, på mangfoldet av ressurser som kirken allerede har og forvalter på dette området og på mulighetene for mer samhandling og samordning mellom samiske og ikke-samiske organer og instanser på alle nivåer. Det er også snakk om samarbeid med samiske eller instanser utenfor kirken. Det kirkelige kall frembringer tjenester som rommer både ord og handling: Ord i form av forkynnelse, trosopplæring og kritisk nærvær i den offentlige samtale.

Forhåpentligvis vil dette inspirere til utforming av felles strategier, mer samhandling og framfor alt, til fornyet innsats.

1.4 Hva forstår vi med «arealvern»

Temaet vern om Skaperverket og kamp for rettferdighet faller sammen med kirkens fokus på problematikk knyttet til «klimaendringer, miljø, forbruk og bærekraft». Det er et helt sentralt aspekt ved dette temas problematikk, at urfolks erfaringer med endringene som de menneskeskapt problemer skaper i naturen, er av særlig alvorlig karakter. Urfolk er alltid de første i et geografisk område, som berøres direkte av de negative konsekvensene som klimaendringene har. De berøres også av andre menneskeskapt naturødeleggelser som forurensning og skader på naturen, i og med at de lever i og av naturen på en helt annen måte enn de fleste andre folk i verden. Det er meget godt dokumentert at urfolk i størst grad og aller først får sine liv forringet på grunn av de menneskeskapt endringer som skjer med klimaet og i naturen. Urfolks levevis blir i den vestlige verden omtalt som naturbaserte næringer, og i noen sammenhenger omtales de også som arealkrevende næringer. Dette

kan sies å være et paradoks, all den tid dette indikerer interessekonflikt, der urfolk, som eksempelvis samene, alltid er i mindretall eller i en avmaktsposisjon. Deres interesse av at naturområdene skal forbeholdes deres bruk og bosetting, blir i svært sjeldne tilfeller anerkjent. Arealvern er derfor en term som omhandler og aktualiserer disse interessekonfliktene. Det er et faktum at naturgrunnlagets bærekraft er en forutsetning for at et folk eller flere folk kan leve der på tradisjonelt vis. Dette er forutsetningen for at de skal kunne bevare sin kultur, sitt språk og sitt samfunnsniv. Naturgrunnlaget for samisk kultur i Norge, har ut fra samenes status som urfolk, et konstitusjonelt vern, og ordet «arealvern» er her brukt i denne sammenheng. Samene i Norge har ut fra dette et rettsvern som omfatter naturgrunnlaget for deres kultur. Dette gjør at det for eksempel i Norge er nedfelt saksbehandlingsregler i Plan- og bygningsloven, som skal sikre at dette naturgrunnlaget ikke forringes. I dag er det aktuelt å stille spørsmål ved om naturgrunnlaget for samenes kultur i Norge samlet sett er bærekraftig, og hvor mange og store inngrep som kan iverksettes før naturgrunnlaget ikke lengre er bærekraftig.

Ressursområder, naturmangfold, kulturminner og kulturlandskap utgjør vesentlige deler av det materielle naturgrunnlaget for samisk kultur. Det danner grunnlag for samisk næringsutøvelse, bosetting, kulturutfoldelse og samfunnsutvikling. God forvaltning av areal, natur og kulturarv er derfor viktig for å sikre bevaring og utvikling av samiske kultur.

(<https://www.sametinget.no/Tjenester/Miljoe-areal-og-kulturvern>)

Sametinget sier videre at lokal forvaltning av nasjonalparker og større verneområder er en måte å ivareta Norges urfolksrettslige forpliktelser på. Forpliktelsene skal sikre urfolks deltaking, bruk, forvaltning og bevaring av naturressursene i deres områder. Sametingets målsetting er at all forvaltning av verneområder i tradisjonelle samiske områder skal ta utgangspunkt og sikre fortsatt samisk bruk. Samisk deltakelse i verneområdestyrearbeidet er forankret i internasjonale konvensjoner og nasjonale lov og avtaler, og disse er også viktige verktøy i styrearbeidet. Av disse nevnes ILO-konvensjon nr. 169, artikkel 15 nr.1, FNs konvensjon om biologisk mangfold (CBD), Naturmangfoldloven, Konsultasjonsavtalen , Avtale mellom Sametinget og Miljøverndepartementet om retningslinjer for verneplanarbeid etter naturvernloven i samiske områder, Verneforskrift og kongelig resolusjon, Lokal forvaltning av nasjonalparker og store verneområder og. Forvaltningsplan. «Arealvern» i samiske områder er slik knyttet til hvordan Sametingets konstitusjonelle rolle er innrettet, og om de ordninger som her er etablert ivaretar målsettingene om vern i tråd med de internasjonale konvensjonene som staten Norge har sluttet seg til.

Samisk kirkeråd har mulighet til å innta en rolle som en form for «vakthund» for å følge med på utviklingen på dette området. Samisk kirkeråd har en mulighet til å følge med og gjøre en vurdering av de pågående prosessene i det norske samfunnet i dag, knyttet til å vurdere om de samlede naturinngrep og utfallet av beslutninger i de pågående arealvernsaker er i tråd med de internasjonale konvensjoner som staten Norge har sluttet seg til og på den måten verne om naturgrunnlaget for den samiske befolkningen. Kirken kan belyse, omtale og problematisere og peke på pågående interesse- og verdimotsetning som eksisterer, og de konsekvenser det har for de som er involvert i saken eller berørt av inngrepene.

Det er også nærliggende å peke på det faktum at urfolk i verden gjennom årtusener har levd i og av naturen, på en måte som gjør at naturen er uten synlige spor av deres ferdsel og bruk. Det er forskning i dag, bl.a på forvaltning av verdens regnskog, som viser at urfolk ikke bare i liten grad har forringet naturen gjennom sin bruk og levemåte, men at de også har foredlet den og forvaltet den på en særlig bærekraftig måte. Kirkenes Verdensråd har formulert at tema som bærekraft og klimaendringer, i kirkens oppdrag og tjeneste må knyttes til grunnleggende eksistensielle spørsmål, til verdigrunnlag og menneskesyn, og til de forventningene menneskene har til mening i livet.

Under Kirkenes verdensråds konferanse Just peace With Earth møte på Island høsten 2017, ble følgene vedtak fattet:

[...]

The Lessons from Indigenous Spirituality

Indigenous Peoples need to be part of the entire process of consultation on climate change. Indigenous people are not the problem but part of the solution, on the front lines protecting Mother Earth and all Creation on behalf of all of us. Indigenous Peoples have experience, wisdom and narratives that can make an important contribution to addressing climate change.

We reject the passive acceptance that some lives, homes, lands, ways of living and therefore ways of being and identity-connection will be 'lost' while others 'gain' from climate change. Forced migrations and loss of identity from the Arctic and island homelands are unacceptable. Non-economic loss and damage (NELD) is a key reality and concern of Indigenous Peoples in the context of climate change. Climate policy discussions must take NELD and its impact on Indigenous Peoples into account.

We encourage the recognition of the wisdom of Indigenous Peoples who have deep and longstanding traditional knowledge of the environments that are their ancestral homelands. Such spirituality and wisdom is for the well being of all created life and the earth and cosmos intended for the generations to come.

With other stakeholders, we seek to advance the recognition, respect and implementation of treaties, agreements and other constructive arrangements that are a concrete commitment to women, youth, Indigenous Peoples, and all peoples for the right to a future. An essential framework and guide for action on Climate Change and Indigenous Peoples is the UN Declaration on the Rights of Indigenous Persons and the 2015 World Conference on Indigenous Peoples Outcome Document.

There is need for concrete collaborative action plans. We pledge our resources which include visions, dreams, hopes, love, faith, and narratives of meaning to the cause. The grief we feel is a resource, but not our only contribution in this precarious moment.

[...]

2. Teologiske perspektiv på «arealvern»

2.1 «Arealvern» i bibelsk perspektiv

Ordet «arealvern» slik det brukes i dag, er ukjent i det bibelske materiale. Derfor nytter det ikke å bruke en bibelordbok for finne ut om Bibelen har noe å si om dette temaet. Det må utredes og betraktes ut fra videre sammenhenger, og kan særlig knyttes til utsagn om hva det vil si i praksis, å kjempe for rettferdighet og å verne om skaperverket.

2.2 Skapelse i bibelsk perspektiv

Kirkens engasjement for vern om skaperverket er begrunnet i et dypt teologisk forankret standpunkt, og å verne sin neste og skaperverket er grunnleggende for kristen tro. Derfor gjelder dette begge slagordene: «Mennesket ikke til salg» og «Skaperverket ikke til salg». Det å ta vare på skaperverket er et trosbasert utgangspunkt for mange ulike sektorer og fagområder innenfor kirkelig tjeneste. Å ta vare på skaperverket kan arbeides med både i trosopplæringa, i diakonien, i kirkemusikken, i gudstjenestelivet og i misjonsarbeidet i hele kirka. Det handler om troen på en skaper, menneskets forvalteransvar, og naturens iboende egenverdi, som gjør at det ikke kan reduseres til en salgsvare eller et objekt for nytelse eller underholdning. Objektgjøring eller tingliggjøring av mennesket eller naturen, er begrep hentet fra det som omtales som hersketeknikkene. Da peker en mot utbytting og misbruk av makt til å utnytte ande til egen fordel. Forutsetningen for å kunne gjøre mennesker eller natur til salgsvare er å redusere det til en ting eller et objekt. Et motsatt syn på mennesker og natur er et menneskesyn der mennesket ses på som en del av skaperverket, og har en likeverdige posisjon og relasjon til naturen og til det øvrige skaperverket. Mennesket og naturen har slik en egenverdi som en del av Guds skaperverk, fordi de er skapt av Gud og er elsket av Gud. Skaperverket har en iboende egenverdi, fordi det er skapt i Guds bilde.

2.3 Om bibelens fortellinger som grunnlag for kirkens oppdrag.

Å være hel, kan betraktes i videst forstand, og kan sies å handle om å modnes i tro og visdom (Kol 1,28; Ef 4,13). Noe lignende uttrykker Paulus når han ber Gud velsigne menigheten i Tessaloniki: «Må han, fredens Gud, hellige dere helt igjennom, og må deres ånd, sjel og kropp bli bevart uskadet, så dere ikke kan klandres for noe når vår Herre Jesus Kristus kommer. Trofast er han som kaller dere til dette. Han skal også fullføre det» (1 Tess 5,23-24). Spørsmålet er om alle skapte og hele skaperverket kan omfattes av helbredelse og det å bli «hel» igjen. Omfatter bønn for en bedre verden og bønn om helbredelse hele skapelsen.

3. Dagens situasjon som kontekst for kirkens oppdrag

3.1 Samfunnet som ramme for kirkens oppdrag

Et prinsipp som det kan pekes på i denne sammenheng gjelder det at alle borgere har like rettigheter. Det gir også alle borgere en universell rett til å leve i tråd med sitt folks kultur, og rett til kulturell og etnisk identitet. Dette er nedfelt i folkeretten og internasjonale konvensjoner. Dette danner grunnlag for urfolksretten, som staten Norge har sluttet seg til, Den gir samene status som et folk, og ikke bare som en minoritetsgruppe. Det at samene har status som et folk, er nedfelt i Grunnlovens § 108. Samenes urfolksstatus betyr at staten Norge er grunnlagt på territoriet til to folk. I den sammenheng kan det også reises spørsmål

om hvem som har rett til å avgjøre hva slags rammer som skal gis. Sametinget har en rådgivende funksjon overfor Stortinget, som er den instansen som beslutter hvilke rammer det skal være for samenes eksistens som folk innenfor rammene av staten Norge. Dette er derfor et politisk spørsmål, som har en grunnlovsforankring, som sier at statens myndigheter skal se til at samene kan ta vare på, utvikle og videreføre sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Denne målsetting gir grunnlag for utøvelse av skjønn. Der det er rom for skjønn, kan det også være rom for drøfting og debatt. Kirkens rolle kan være å se til at dette tema settes på dagsordenen og blir belyst på en kunnskapsforankret måte, i tråd med intensjonene i grunnloven.

3.2 Finansieringsordninger

Et annet prinsipp som følger av urfolksgrunnlaget i vår konstitusjon, er at finansieringen av de instanser som skal utgjøre de institusjonelle rammene for å sikre en demokratisk og rettferdig saksbehandlingsprosess, skal skje gjennom offentlige budsjetter. Spørsmålet er i hvilken grad eller om rammen er forsvarlig dimensjonert for formålet. Det kan foreligge en mulighet for at kirkens folkevalgte organer kan eller skal bidra til å peke på forhold som hemmer en slik demokratisk prosess. Dette kan være spørsmål som har å gjøre med «rettferdighet» i form av likeverdighet og like betingelser. Ramene for samfunnsbygging kan til enhver tid evalueres og drøftes. Samfunnsmessige rammer handler om mer enn økonomiske rammer. Det handler også om kulturelle og økologiske rammer. Økonomi er en del av bærekraftbegrepet. Både de økonomiske, de økologiske og de kulturelle rammene kan fungere inkluderende eller ekskluderende. Hvordan skapes likeverdighet mellom de statsbærende folk og urfolk? Hva skal til for at samer og ikke samer skal behandles likeverdig i samfunnets ulike systemer?

Spørsmål som kan være relevant å stille i denne sammenheng er: Hvordan fungerer et inkluderende fellesskap, slik dette er nedfelt i menneskerettighetene? Hvordan fungerer et levende og godt kristent fellesskap, og hvordan beskrives dette teologisk? Hvilke rammer skaper et slikt fellesskap? Kan en bygge et fellesskap omkring tema «Vern om skaperverket», som kan forstås i lys av 2. trosartikkel og knyttes til Guds skapergjerning, som skjer her og nå og dette skaper grunnlag for fremtid og håp?

Dette er spørsmål som i større grad er aktuelle i dagens samfunn, og som derfor kan drøftes og undersøkes på alle nivåer i kirken. Det viktig at det finner sted samtaler som har kvalitet av å være gode dialoger. Kirkelige instanser kan bidra til god dialog på en måte. Resultatet som vokser frem av slike dialoger kan bekrefte eller avkrefte om det arbeidet som er gjort er roffestet i kirkens oppdrag for vern om skaperverket og kamp for rettferd. Dette er derfor et uttrykk for kirkens kall til å bidra til, og å arbeide for å fremme ordninger i samfunnet som skaper rom for demokrati og som bygger på at menneskerettighetene skal respekteres.

3.3 Samisk kultur under press - når naturgrunnlaget svekkes?

Preses Helga Byfuglien viste i sin hilsen til Diakonikonferansen 2017: «Solidaritet koster, til Luther-jubileets grunnlag der det heter: *Frelse – ikke til salgs. Skapelsen – ikke til salgs. Mennesket – ikke til salgs.* Hun sa at når vi utfordres på våre fellesskap da synliggjøres våre verdier.

Hun pekte i den sammenheng på at grunnlaget for hvordan solidaritet kan utøves i samfunnet, har å gjøre med hvordan fellesskapet konstitueres. Spørsmålet som kan stilles til kirkens ansatte om kirkens oppdrag er: Hvem tilhører det fellesskapet der solidaritet er

rådene? Hvem har tilgang til godene i samfunnet og hvilke goder er tilgjengelige for alle? Det gjelder å ha makt og innflytelse slik at du er fullverdig deltaker i samfunnet, også når det skal fattes beslutninger om fellesskapets beste.

I Strategiplan for samisk kirkeliv (Kirkerådet 2011) heter det:

Fokuset på vern av skaperverket gir rom for å revitalisere og løfte frem tradisjonelle verdier knyttet til naturen, og gi disse verdi. I møte med den globale klimatrusselen har dessuten disse perspektivene fornyet relevans. Det samiske bidraget i planprosessen som ledet fram til ny plan for diakoni, var avgjørende for at vern om skaperverket ble tatt inn i den nye diakoniforståelsen. Det er en utfordring for samisk kirkeliv å inkludere dette perspektivet også i det diakonale arbeidet lokalt.

Dette sitatet viser at det har vært høy grad av solidaritet med og respekt for urfolk og samenes kunnskap og erfaringer innenfor kirken i Norge, der det er gitt rom for å ta utgangspunkt i samenes kunnskap og erfaringer på kunnskapsfelt som er særlig relevant for samene. Det faktum at Samisk kirkeråd som organ, fremmet problemstillinger som var særlig aktuelle for samene, fikk hele kirken til å rette oppmerksomheten mot vern om skaperverket og kampen for rettferdighet. Dette viser at det som er bra for samene, også er til fellesskapets beste. Samenes nærhet til naturen, og deres kamp for naturens bærekraft i de områder der de lever og bor, har hatt stor betydning for hvilket fokus vern om skaperverket har fått for diakonien i Den norske kirke. Dette må vi ta med videre som en grunnleggende erfaring. Dette er kirkens felles erfaring. Da kan solidaritet være et begrep som danner grunnlag for hvorfor samiske spørsmål skal ha større fokus og plass innenfor alle organer i kirken.

3.4 Nasjonale og internasjonale prosesser

Utviklingen som her er beskrevet innenfor det diakonifaglige feltet, kan utgjøre bakteppet innenfor mange fagområder og sektorer i kirken og være et godt eksempel på hvilken faglig relevans urfolks kunnskap har i kirken og i samfunnet ellers. Det kan sies å være et stort problem for flertallet av folk i verden at urfolks erfaringer og spørsmål ikke er synlige. Det samme gjelder samiske saker i kirken. I dag kan mange samer slutte seg til den erfaring at samiske spørsmål blir løftet kun når de selv eller deres organer tar det opp. Samenes verdier og deres erfaringer har relevans for fellesskapet. Det er ikke slik at det bare angår samene selv. Dette gjelder ikke minst spørsmål som har med naturvern og arealspørsmål å gjøre. Når naturens bærekraft trues, vil det være de som står i nær relasjon til naturen, som først blir berørt, men på ett eller et annet tidspunkt vil alle bli utsatt for trusselen. Samisk kirkeråd har helt siden etableringen, vært opptatt av å samarbeide på internasjonalt plan, med disse spørsmål. Samisk kirkeråd har deltatt i Kirkens verdensråds ulike prosesser rettet mot urfolk i verden og også vært en sentral aktør innenfor Kirkens nødhjelps mange prosjekter i andre land. Samisk kirkeråd har deltatt i misjonsarbeid gjennom Samarbeidsorgan for menighet og misjon (SMM). Det internasjonale arbeidet har vært viktig og sett på som likeverdig med kirkens øvrige arbeid.

3.5 Åndelig omsorg for skaperverket.

Åndelig omsorg skal ha en plass i kirkens oppdrag. Kirkens tilstedeværelse er særlig viktig i krisesituasjoner. Når katastrofer og ulykker skjer har folk flest en bred forventning til kirken om å stille opp for dem som er rammet. Når det skjer ulykker eller naturkatastrofer ser en

helt tydelig hvordan dette er en del av kirkens oppdrag. Kirkens rom oppleves som særlig egnet for å uttrykke sorg, fortvilelse, og da er lystenning blitt et ritual der kirkerommet oppleves som et sted for fellesskap som er meningsfullt. Dette gjelder også for mennesker som ikke oppfatter seg som kirkeaktive. Kirken har en rolle som bærer av gamle tradisjoner, med ritualer og symbolske handlinger som bidrar til å skape mening. I samisk kirkeliv bekrefter tilhørighet til kirken også det sosiale fellesskapet som slekta og familien har. Det kristne fellesskapet også utenfor kirkerommet, får livet til å henge sammen i hverdagen, også når noe vondt rammer. Samisk kirkeliv kan sies å bestå av både et kristent fellesskap i hjemmet med naboskap, familie og slekt som sosiale rammer, og det kristne fellesskapet i Kirkerommet gir rammer for samtaler med kirkelige ansatte som et supplement til familie og venners bidrag. For mennesker som av ulike grunner står utenfor fellesskapet i lokalsamfunnene er det viktig at kirken er et sted hvor de kan komme når de har behov for sjelesorg eller fellesskap i gudstjenestelivet. Gjennom de siste årene er det bygget opp betydelig kompetanse og beredskap i kirken for å møte mennesker i sorg krise. Beredskapsplaner er utviklet for alle ledd i Den norske kirke. Det kan også åpnes opp for å se at mennesker som er rammet av endringer i sitt eget naturmiljø, enten dette er en følge av inngrep som fører endret bruk av utmark, klimaendringer eller andre lignende problemstillinger, også kan befinne seg i en krisesituasjon. I noen tilfeller kan dette gjelde mange eller store deler av et lokalsamfunn, og særlig der det er motsetninger i interesser eller verdier som følge av naturinngrep og utbygginger.

Med utgangspunkt i at vi er alle berørt av livets sårbarhet, er det aktuelt i denne sammenheng å stille spørsmål om samene i menighetene på en likeverdig måte blir sett og møtt med sin sårbarhet. Er det situasjoner og utfordringer som samene står overfor, som er forskjellig fra øvrig befolkning? Blir disse situasjonene sett av de som er ansatte i kirken? Fadervår og kjente salmer vil ofte være en ressurs i slike sammenhenger, og da er det aktuelt å ha for øye om det kan være aktuelt å bruke et av de samiske språkene, om det er samiskspråklig kompetanse tilgjengelig. Noe annet er å velsigne naturområder som er utsatt, og å holde andakt eller ha gudstjenester ute, for å skape rom for synliggjøring av det skapte og dets utsatthet. Uansett hvilket språk som brukes, så vil velsignelsens ord gjenkjennes, og de bærer i seg en egen kraft til å bringe fred og trøst, til de som er berørt og rammet. Dersom det ikke er kompetanse hos ansatte i samiskspråklig betjening, kan samiskspråklige frivillige i menigheten engasjeres som medliturg eller tolk. Det som er viktig er at kompetanse innenfor kulturforståelse, og evne til å se kulturforskjeller gjøres faglig relevant, og tas i bruk av kirkelige ansatte, for om mulig å ha et mer kultursensitivt blikk for hvordan sorg og sjokk uttrykkes. Dette er et faglig grunnlag som med fordel kan erverves, for at det skal kunne gis likeverdige tilbud og at kirkens oppdrag skal bygge på et flerfaglig og tverrfaglig grunnlag. Samenes urfolksstatus gjør at kirken på dette området har et særlig ansvar for samene i menighetene. Den kompetansen som utvikles innenfor urfolksfeltet, vil også komme andre minoritetsgrupper til gode, slik at også de i større grad vil kunne få tjenester som er tilpasset deres behov og rettigheter.

Selv om evangeliene og Apostlenes gjerninger forteller at Peter og andre gjorde under, understrekes det ofte rent teologisk, at dette skjedde i Jesu Kristi navn (Apg 3,6), som tegn på hans fortsatte nærvær og på kraften av hans seier over død og ondskap. Historisk sett skjedde det at menighetene tolket dette som et kall til vise omsorg slik Jesus hadde vist omsorg, til å trøste og vise barmhjertighet (Rom 12,7). Den diakonale praksis som etter hvert vokste fram i kirken, er å forstå som konkret utfoldelse av dette oppdraget. Innenfor samisk kirkeliv har kristne helbredelsestradisjoner og kristne praksiser vært en del av de kristne praksisene som en finner over hele verden. Det er mulig å angi retning når vi skal tolke underfortellingene om hvordan Jesus helbreder, inn i samisk kirkeliv i vår tid. For det første kan underfortellingene hjelpe oss til å se det enestående i Jesu gjerning, at han virkelig er Gud, og at han virkelig er mektig til å gjøre alt nytt. Over alt hvor sykdom, nød og

urett truer mennesker med dom og død, bringer han liv. For det andre at Jesu omsorg gjelder hele mennesket, ikke bare sjelen. Jesu omsorg omfatter også kroppen og de sosiale relasjonene som mennesket hører hjemme i. Jesus bryr seg om hele mennesket, om hele skaperverket og hans helbredelse bringer helhet til alt det skapte.

I denne sammenheng kan en hos Paulus finne utsagn som bekrefter dette. Han gjør det klart at kjærlighet teller mer enn en tro som flytter fjell (1 Kor 13,2), og at forholdet mellom styrke og svakhet ikke alltid er slik vi forledes til å tenke (2 Kor 12,7-10). Den troen Jesus taler om, er den som i tillit er rettet mot ham. Det er en tro som ikke gjør noen til skamme; midt i en hverdag full av vanskeligheter, kan den fremme håp og liv. Fortellingene om helbredelse mister derfor noe av sin kraft dersom de formidles på en måte som begrenser budskapet til den åndelige eller sjelelige sfære. Jesus opptrer i menneskers hverdag, ikke minst på arenaer preget av livets mange sider, og også det som er vanskelig og som synes helt umulig å leve med. Der viser han omsorg for hele mennesket i alle dets relasjoner. Det handler om at mennesket også står i relasjon til naturen og det øvrige skaperverket, som dyr og alt annet i naturen, fjell, sjøer, vann og landskap. Der kaller han sine disipler til å følge seg. «Den som vil tjene meg, må følge meg, og der jeg er, skal også min tjener være» (Joh. 12,26).

Dette er viktige tema i forkynnelse og undervisning, og kan sies å være i pakt med oppgaven som er særlig nevnt i *Plan for trosopplæring* om å bidra til kristen livstolkning og livsmestring.¹ I forbindelse med livsmestring legges det opp til at barn og unge skal arbeide med sentrale dimensjoner ved menneskelivet, blant annet tema som, kropp, selvbylde, identitet, vennskap og relasjoner, fysisk og psykisk helse, sorg og tap, død og håp.

4. Kirkens oppdrag i vår tid

4.1 Kirkens ressurser for å utføre sitt oppdrag

Det er viktig i denne sammenheng å bekrefte at kirkens oppdrag og tjenesten som springer ut av dette oppdraget utgjør en rik arv og et vell av ressurser i kirken. Omsorg for mennesker i sårbare livssituasjoner har alltid vært en del av kirkens oppdrag i verden, selv om denne tjenesten har tatt ulik form fra tid til tid. Spørsmålet er derfor ikke om kirken skal ha et engasjement på dette området, men hva den skal ha sin oppmerksomhet rettet mot og hvordan engasjementet skal praktiseres. Det finnes trosbaserte ressurser og praksiser, som ikke er håndgripelige, men som likevel kan ha en svært sentral rolle. Det gjelder kristne praksiser og åndelige tradisjoner av ulik art. I samisk kirkeliv er det lange tradisjoner knyttet til «velsignelse». Mennesker som strever på ulike måter kan oppleve å bli styrket ved å velsigne det arbeidet de holder på med, eller skal i gang med, stedet der de skal slå seg ned på, tenne bål, eller om de skal ut på en reise. En annen og svært viktig del av kristne samiske tradisjoner er å delta i en forbønnsgudstjeneste, og å gå til nattverd. Bønn og meditasjon kan redusere stress og kan hjelpe noen på vei ut av tungsinn og mørke. I tillegg fremmer troen andre former for ressurser, for eksempel motiverer den mennesker selv til engasjement for egen sak. Den former empatiske holdninger i møtet med andre, den forplikter til moralske standarder og til innsats for det som er rett, sant og godt. Troen former vårt menneskesyn og vår tillit til at det har mening å bry seg om andre, og spesielt om mennesker i utsatte livssituasjoner. Det er en viktig oppgave å aktivere disse ressursene, det skjer ikke av seg selv. Som Jesus taler om talenter som noen gjemmer i jorden (Matt

¹ «Kristen livstolkning innebærer å forstå seg selv og tilværelsen i lys av relasjonen til Gud, seg selv, andre mennesker og i forhold til resten av skaperverket. Dette kan gi utrustning til å leve livet i hverdag og høytid, i sorg og glede, i krise og oppbrudd, alene og i fellesskap. Livsmestring handler om kunne møte livet i gode og onde dager. Å ha tro på egne ressurser og håp for fremtiden. Å være skapt og elsket av Gud gir grunnlag for et slikt håp». <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=68368>, s. 14.

25,25), kan både enkeltmenneskers og menighetens ressurser ligge ubrukte. Disse spørsmål er belyst i arbeidet som ble utført og ressursmateriellet i Kirkemøtets behandling av saken om kirke og helse.

Innenfor samisk trosopplæring er det utviklet ressurser for å anspore barn og unge til å være seg bevisst de verdier som skaperverket representerer i deres liv. Nettstedet www.osko.no har en struktur som er bygd opp omkring det å leve i og nær naturen; bål, bjørk, bål, vann, sol og kirke. Når tema «bønn» skal behandles, tas det utgangspunkt i en kontekst som er felles for alle samer, i fortid, nåtid og fremtid, og det å sitt ute rundt et bål eller inne i en lavvo med bålet som sentrum. Et tema som tas opp er samenes forhold til naturen: «Før i tiden var folk avhengig av det man fikk fra naturen. Folk hadde lært å ta vare på naturen. Hvis du tar alt for mye, så forteller naturen at den vedskogen vokser ikke mer, fisken blir borte i vannet. Du må lytte til naturens stemme, sier mange eldre.»

(https://portal.kunnskap.no/mod/hacp/runtime2/player.html?sco=/raw/Courses/s_courses/samisk/Gastta/jord.flo&savebtn=0)

4.2 Forkynnelse og undervisning har et kulturelt innhold

Kirkens oppdrag for vern om skaperverket kommer til uttrykk både i ord og handling, med andre ord både gjennom forkynnelse og undervisning. Her er dette eksemplifisert her gjennom tiltak særlig innenfor trosopplæring. Det er imidlertid også nødvendig å ta med hvordan den tværfaglige virksomheten i menighetene omfatter gudstjenesteliv og kirkemusikk. Kirkens kulturelle virksomhet er av stor betydning og bidrar i form av å gi innhold til alle former for kirkelig tjeneste innenfor dette saksområdet. I Strategiplan for samisk kirkeliv vises det til Kirkens kulturmelding «Kunsten å være kirke» (2005) som vektla det at Den norske kirke bør legge til rette for at det samisk folk fritt skal få ivareta og videreutvikle sitt språk, sine symboler og uttrykksformer, og gi gode rammebetingelser for å få et levende og livskraftig samisk kirke- og kulturliv. Samiske kunstnere har vært ledende når det gjelder å føre en kamp mot det som har truet naturgrunnet for samisk kultur, både under Altasaka og i nyere tid. Strategiplanen sier: «Samiske kunstnere kan samles for å utveksle erfaringer, metoder og inspirere hverandre til å videreutvikle samiske kulturuttrykk». (Kirkerådet 2011:87).

Prester og andre forkynnere møter denne utfordringen når de skal preke over bibelske tekster, generelt, men spesielt når de skal omtale det som handler om vern av skaperverket og kampen for rettferdighet. Forkynnerens oppgave er å gjøre evangeliet troverdig i vår tid og for dagens mennesker, på en måte som også er kulturelt gjenkjennelig. Slik sett skal forkynnelse om og til livsmestring være relevant også for samene i kirken, både innenfor og utenfor det som omtales som samisk kirkeliv. Spørsmålet er hvordan gjøre evangeliet troverdig, i dagens samiske samfunn og i samenes trosfellesskap? Troverdighet kan sies å være knyttet til det å snakke sant om ting, og at den som snakker mener det som sies. Noe annet er om eksempler, kontekst og samfunnsrammer er gjenkjennelig, eller fremmed for de som skal møte evangeliet. Spørsmålet er hva som skaper gjenkjenning i en samisk sammenheng? Evangeliets fortellinger foregår ofte ute i naturen, med dyr, trær og veier som rammer. Noen ganger er de ute for å fiske eller det handler om å dyrke jorda eller sanker ved til et bål. Evangeliefortellingene eller de gammeltestamentlige tekster handler om naturfenomener, om å vandre ute, om slektsforhold og konteksten er svært likt det som kan sies å være primærsamfunnets kontekst også i dag. For de av samene eller urfolk i verden i dag som lever i og av naturen kan fortellingene derfor ha en god klangbunn i seg selv. Dette er beskrivelser som mange av samene, også i dag kjenner seg igjen. Mange samer som bor i byene, har også god kjennskap til en slik kontekst, gjennom for eksempel fortellinger om, eller besøk hos besteforeldre. Samene har bevart et tradisjonsbasert levevis og livsmestring i nærhet til naturen, og dette er derfor en realitet og kan oppsøkes og oppleves, som en verdi eller noe ettertraktelsesverdig. Om det kommer opp problemstillinger knyttet til at

noens livsgrunnlag er truet som følge av endringer i naturen som er menneskeskapt, som klimaspørsmål og naturvernsaker, vil det være nærliggende å relatere det til bibelfortellinger og bibeltekster som omhandler naturfenomener eller naturbeskrivelser.

Dette gjør at samer som mobiliserer hverandre til støtte og solidaritetsaksjoner, kan ha både verdifelleskap og interessefelleskap knyttet til vern av naturområder. Naturen er for samene, også i dagens samfunn, er et viktig grunnlag for samisk kultur. Dette gjenspeiles også i samisk kunst, i sosiale medier og dette tema er ofte gjenstand for debatter i samisk media. Det arrangeres i dag mange møter, demonstrasjoner, konferanser og det skapes møteplasser der fokus rettes mot hvordan en kan hindre at naturens bærekraft forringes. Det finnes i dag mange eksempler på slike aksjoner, som kunne vært trukket frem. (Gruvevirksomhet, sjødeponi, vindmøller, oljeterminalutbygging, stamnetthavn, fiskeoppdrett osv.). Spørsmålet er om og i hvilken grad denne form for vern om skaperverket og kampen for rettferdighet, gjøres relevant som en del av kirkens oppdrag.

4.3 Tiltak i lokalmenigheten

Lokalmenigheten har som oppgave å vitne om evangeliet i ord og handling. Plan for diakoni har dette som utgangspunkt. Når det slås fast at diakoni er evangeliet i handling, er det for å gjøre det klart at diakoni er en integrert del av det kirken ved Guds nåde er kalt til å være og til å gjøre. Omsorg for mennesker som lider er derfor mer enn en mulig aktivitet på menighetens agenda, det er et av kjennetegnene på å være Jesu Kristi kirke. Som det heter i Jakobs brev: «Dere må gjøre det Ordet sier, ikke bare høre det, ellers vil dere bedra dere selv» (1,22). Dette handler om og gjelder flere enn kun de kirkelig ansatte. Menigheten er i egentlig forstand et fellesskap hvor alle er kalt til å bry seg. Fellesskap kan imidlertid virke enten inkluderende eller ekskluderende. Det er ikke slik at noen alltid er sterke og tar seg av andre. Noen ganger er det slik at et sosialt fellesskap ikke gir alle mulighet til å yte eller å ta imot. Det er ikke alltid plass til alle, fordi noen blir satt utenfor. Spørsmålet er hva som konstituerer fellesskapet og hvem som sørger for at ingen faller utenfor. Kulturelt mangfold i seg selv, er ikke en garanti for at samene blir en del av fellesskapet på en likeverdig måte. Der samene er i permanent mindretall, kan det være problematisk for dem, om flertallets kultur, språk og samfunnsliv er dominerende og at de må tilpasse seg flertallets normer og verdier. Menigheter kan derfor øke sin kunnskap omkring forskjellen mellom integrering og inkludering, og sørge for at samene har fullverdig deltakelse i menighetsfellesskapet. I Strategiplan for samisk kirkeliv vektlegges det at tiltakene i menigheten skal ivareta medlemmenes samisk tilhørighet både med hensyn til rammebetingelser og innhold. Dette innebærer at menigheten skal ha kunnskap om det samiske folks åndelighet, kirkeliv, tradisjon og at dette er en viktig del av tradisjonsgodset som alle i menigheten bør få del i. (Kirkerådet 2011:80)

Ut fra en diakonal forståelse handler dette om å skape inkluderende møtesteder som kan bringe impulser til forvandling, forsoning og myndiggjøring. Noen ganger kan nettopp dette erfares som impulser til å øke innsatsen for tema vern om skaperverket og kampen for rettferdighet. Undersøkelser viser at diakonene også bidrar til større grad av samhandling med offentlige instanser, for eksempel med kommunale tjenester og institusjoner lokalt. Dette vil kunne komme arbeidet med arealvern også til gode. Oppgaven med å bygge relasjoner og skape kontakt mellom lokalmenigheten og aktuelle miljøer lokalt, være noe som må kjennetegne den diakonale virksomheten, noe som også er helt sentralt for alt arbeid innenfor Samisk kirkeliv. *Plan for diakoni* løfter fram inkluderende fellesskap som en prioritert handlingsarena. Det kan oppfattes både å gjelde menighetsfellesskapet og det åpne sosiale fellesskapet vi alle er en del av. Oppgaven «å gå imellom» kan tenkes i møte

med mange utfordringer i vår tid, og særlig i vanskelige saker som har med miljøvern og arealvern å gjøre.

5. Kirken i den offentlige debatt om naturvern og arealvernsaker

I kirkens oppdrag spiller både menneskesynet, samfunnssynet og synet på skaperverket og naturen en viktig rolle. Noen menneskesyn bidrar til å fastholde grunnleggende verdier som bygger på menneskeverd og rettferdighet. Det må også komme frem at det fra gammelt av eksisterer mange ulike syn begrunnet i bibelske forestillinger. Det som i dag sies å være det grunnleggende menneskesynet innenfor Den norske kirke, er tuftet på fortellingen om at mennesker er skapt i Guds bilde, og oppfatningen om at vi alle av Skaperen er tiltenkt et godt og meningsfullt liv. Det forplikter til engasjement for et helhetlig menneskesyn og retten å være subjekt i eget liv, rett til egendefinisjon og selvbestemmelse. Dette må være gjeldende også for kirkens oppdrag, og kirkelig tjenesteyting som skjer når kriser rammer.

På tilsvarende måte knyttes ulike samfunnssyn også til bibelske forestillinger om det gode fellesskapet hvor rett og rettferdighet rå, hvor det er plass for fremmede og fattige, hvor «enker og farløse» ikke er overlatt til seg selv. For mange som opplever sitt livsgrunnlag truet, og som minster naturgrunnlaget for sin kultur, vil et slik syn kunne være dårlig egnet til å styrke troen, eller gi styrke i kampen for rettferdighet. Dette må sies å være en stor teologisk utfordring for kirka, som kan bli møtt på flere måter. I Strategiplan for samisk kirkeliv heter det i kap 5.9 Diakoni:

Fornorskningen av samene har skapt dype sår som enda ikke er helet. Kirkens rolle i denne historien utfordrer til et forsoningsarbeid som synliggjør og ivaretar det samiske mangfoldet. Samenes rett til eget språk, historie, kulturelle uttrykk, næringsvirksomhet og medbestemmelse må også være sentralt for kirkens diakonale arbeid. Diakonien har en viktig rolle i å skape rom for å styrke samisk identitet ved å ta på alvor samenes virkelighetsforståelse. (Kirkerådet 2011:85).

Det vil være avgjørende hvilke motiver det er som preger virksomheten innenfor den kirkelige tjenesteyting eller kirkens oppdrag. Det er viktig at disse motiver kommer til uttrykk, og at de drøftes også i det offentlige rom. Det kan føres åpne samtaler om hva kirkens syn knyttet til vern om skaperverket består i, og hva som er kirkens syn. Det kan snakkes åpent om hvordan samfunnets ulike interesser, dets organer og offentlige tjenester som helhet fungerer på dette området. Det kan snakkes om hvem som er berørt og hvordan, og hvilke aktører og parter det er som er involverte. Det handler om at kirkens rolle kan være å snakke sant om tingene, på en etterrettelig og etisk vurdert måte.

Et eksempel kan være tilfeller der staten går inn for ekspropriering av naturarealer til samfunnsnyttige formål, og disse arealene er sentrale naturområder i et flyttesystem for rein, eller et område som har vært brukt til sjølaksefiske gjennom generasjoner. Om mennesker må slutte med sin næringsvirksomhet på grunn av dette naturinngrepet, vil dette også være et inngrep i naturgrunnlaget for samisk kultur. Spørsmålet er hvor mange slik inngrep statens myndigheter kan gjennomføre før naturgrunnlaget for samisk kultur er truet?

Hvordan kan kirken representere en røst som peker på dette spørsmålet i disse sammenhengene? Råder det i dag en usikkerhet knyttet til hvem som kan tale på kirkens vegne i slike saker, og hvem kirken er til for i et lokalsamfunn? Er det i dagens system uklarhet om slike spørsmål, og er det utviklet gode strategier for å få fram kirkelige

anligger i slike saker? Dersom kirken er taus i aktuelle saker som skal opp til politisk behandling, eller for eksempel ikke kommer med innspill i form av høringsuttaler når aktuelle saker fremmes av offentlige myndigheter, - er det da slik at kirken fyller sitt oppdrag? Når disse spørsmål skal tas opp til drøfting må også innsatsen styrkes på det kunnskapsmessige området. Kirkens ulike nivåer kan i større grad samordne kompetanser av ulik art. Ved de diakonale og teologiske utdanningsinstitusjonene finnes omfattende forskningsbasert fagkunnskap som ikke alltid formidles på en god nok måte til dem som har lederansvar i kirken. Det kan også være behov for å utvikle strategier på ulike nivåer i kirken for å innta en tydeligere rolle i offentligheten, for eksempel gjennom et mer offensivt engasjement i media.

Det er samtidig viktig å observere at den akademiske virksomheten innen kirkefeltet i dag, faktisk også omfatter en bred deltakelse i den offentlige debatten om naturinngrep og arealvern. Dette gjelder offentlige disputaser i forbindelse med doktoravhandlinger; men i tillegg handler det om vitenskapelige og populære bøker og artikler om de aktuelle emnene, vitenskapelige og populære presentasjoner, deltakelse i generell offentlig debatt om tro og vern om skaperverket osv. Alt dette presenteres inn i den allmenne akademiske og generelle samtalen om for eksempel klimaendringer og naturvern i samfunnet. Her kan fokuset i mye større grad også rettes mot urfolksspørsmål og samiske saker i Norge og i de andre landene der samene bor. Det er viktig for den offentlige debattens del at det er god kommunikasjon mellom den kirkelige organisasjonen og forskningsmiljøene fordi disse bidragene til debatt kan bli oppfattet som bidrag til den offentlige samtalen om kirke og naturvern. Det kan derfor være aktuelt at kirkens ulike nivåer drøfter dette åpent, og identifiserer utvalgte fokusområder. Et slikt fokusområde kan være å bidra til at det tales sant i offentlige rom, og at kirkens bidrag kan være å sette dagsorden på en saklig god måte i aktuelle saker. Det trengs et kritisk blikk på de ulike formene for reduksjonisme som noen ganger kommer til uttrykk og som kan innsnevre forståelsen av menneskets vilkår i verden og mennesket som en del av skaperverket.

Slike holdninger bør kirken bekrefte og bidra til å fremme, både gjennom forkynnelse og andre innspill i det offentlige rom. Dette vil kunne virke som motvekt til tendensen som er rådende i dag, til å framstille naturen som uberørt og et sted for rekreasjon for mennesker som bor i byer og tettsteder. Stereotype forestillinger om villmark og ødemark baner vei for utbygging og syn på naturen som objekt med ressurser som kan tas ut eller hentes. I verste fall skaper dette oppfatninger av at noen former for menneskeliv ikke er like mye verd. Når urfolk i regnskogene kan fordrives fra sine områder, for at skogen de bor i anses for å være en ressurs som noen kan tjene penger på, er naturødeleggelsen også menneskefiendtlig.

Kirken må derfor i mye større grad enn i dag, kunne bidra til at det tas til motmæle når noen grupper i samfunnet ensidig utsettes for overgrep i form av naturinngrep i sine tradisjonelle områder. I den grad inngrepene eller de menneskeskapede endringene i naturen forringer deres liv, må dette synliggjøres og drøftes. Spørsmålene er om det kan aksepteres at naturarealer der samer eller andre urfolk bor og lever skal kunne tas fra dem og brukes av andre til andre formål? Om de protester eller de nekter å godta de beslutninger som flertallet i samfunnet har fattet, har de rett på den form for mindretallsvern, som gjør at deres syn skal følge saken, og opplyses for de som skal fatte beslutningen. Kan kirken innta en rolle som en som ivaretar den svake parts interesser eller syn i saken, og som sørger for at dette synet følger saken og at det snakkes sant om dette? Kan dette være en tilnærming som er aktuell også for lokalkirkene? Kirken kan innta en posisjon der de påser at de prosesser som skjer knyttet til saksbehandling følger demokratiske spilleregler.

Et inkluderende samfunn må vise respekt for og sikre gode kår for alle sine borgere. Det er i pakt med Bibelens samfunnssyn, og det styrker oppfatningen om at rettferdighet er en viktig verdi innenfor kirkelige tjenester. På dette området må det legges til rette for at de siste får være de første. Kirken og andre samfunnsaktører må derfor kritisk følge med i utviklingen av

klimapolitikken og arealvernpolitikken, på alle nivåer og spørre hvilke føringer som legges til grunn, om saken er godt nok opplyst og om mindretallets syn følger saken. Dersom det skjer en utvikling i retning av et mer kommersielt og markedsorientert samfunnssystem, kan de spørres om hvilke verdimeslige endringer, dette vil det innebære. Vil det gi flertallet av borgerne i staten Norge, enklere tilgang til å utnytte naturens goder og arealer til formål som går på bekostning av mindretallets naturbaserte næringer, eller deres tradisjonelle naturbruk og ferdsl i naturen?

Vil kirken kunne ta stilling til de etiske spørsmål knyttet til at noen få økonomisk ressurssterke mennesker kan tilegne seg naturarealer til ulike formål og dermed vanskeliggjøre tilgang til arealene for dem som er i andre enden av denne skalaen? Innenfor slike store og generelle spørsmål kan det være både riktig og viktig at kirken bruker sin stemme i det offentlige rom. Et økende konsum og forbruk i befolkningen som fører til at naturen forbrukes og ødelegges rammer alle mennesker. Det kan likevel hevdes at urfolksbarn og -unge betaler den største regningen for de naturødeleggelsene som dette forbruket og konsumet indirekte skaper eller medfører. Dette fordi konsekvensen er økt forurensning og økt omfang av naturinngrep. På mange plan illustrerer dette en urettferdig fordeling av goder i verden. Fra et kirkelig ståsted er dette en uholdbar situasjon, og den krever at krefter settes inn for å styrke rettighetene for de fattige delene av verden, og rettighetene til de fattige i Norge. Fokus må også rettes mot de rettigheter som gjelder samenes og urfolks rett til vern av egne naturområder, fordi dette vil tjene alle mennesker på lang sikt. Den verdensvide kirke er engasjert i prosessen som pådriver for at innsatsen skal økes og komme dem til gode som trenger det mest. Også hos oss i Norge må dette engasjementet holdes høyt. Vår privilegerte situasjon, som et av verdens rikeste land, forplikter oss til det.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Denne saken vil gi konsekvenser i form av arbeid i Samisk kirkeråds sekretariat, med å gjøre en bearbeidet utgave av denne saksframstillingen tilgjengelig. Det er også mulig at det arbeides med å stimulere og å legge til rette for at det skapes arenaer hvor dette tema kan drøftes, på alle nivåer i kirken. Målet må være å sikre at tema blir satt på dagsordenen i så mange fora innenfor kirken som mulig.

Økonomisk vil det følge med utgifter til tilrettelegging for informasjonsmateriell, og grunnlagsmateriell for samtaler og seminarer.

Både de personellmessige og de økonomiske behovene vil måtte løses innenfor ordinære budsjettammer.